

עשרים שנים לכנסי נהרייה על הרפואה והשואה

שאול מ' שאשא

המרכז הרפואי לגליל

מתחילת המאה הנוכחית, מתקיימים בכל שנה במרכז הרפואי לגליל (נקרא בעבר בית החולים נהרייה) "כנסי נהרייה על הרפואה והשואה". מפעל ייחודי ומתמשך זה נועד לספר את סיפורה המופלא של הרפואה בשואה מחד גיסא, ואת השלכות הימים הנוראים ההם על בריאות הניצולים וצאצאיהם מאידך גיסא. הדיונים תרמו לא מעט למחקרים ופרסומים בנושאים אלה, וכן להכרת הרשויות בתחלואה המאוחרת של שרידי השואה ובפגיעה בצאצאים.

ביום ד', כ"ו באייר תש"פ (20 במאי 2020) אמור היה להיערך במרכז הרפואי לגליל בנהרייה "הכנס העשרים על הרפואה והשואה". עקב מצב החירום שבו אנו נמצאים לנוכח מגפת הקורונה, הכנס יידחה עד יעבור זעם. הכנס התקיים עד היום מדי שנה ברציפות, במהלך עשרים השנים האחרונות, והוא בין הראשונים במאה הנוכחית שהעלו את סוגיות הבריאות והרפואה בשואה על היבטיהן השונים. הכנסים בנהרייה מתקיימים בקרבה לתאריך הרשמי של סיום מלחמת העולם השנייה (8.5.1945) ולא בצמוד ליום השואה, הן כדי לציין את התאריך של קץ המלחמה והן כדי להימנע מתחרות עם כנסים רבים וחשובים המתקיימים ביום השואה עצמו או בצמוד אליו. מספר המשתתפים בכנסי נהרייה עלה משנה לשנה ובשנים האחרונות מגיע ל-300-250 איש וכולל רופאים, אחיות ואחים ועובדי רפואה אחרים, אנשי אתיקה ומשפט, היסטוריונים, סופרים ובעלי עניין רבים אחרים, חלקם מחו"ל.

הכנס בנהרייה היה בין הראשונים בארץ במאה הזאת שעסקו בנושאי התחלואה והרפואה בשואה בהיבטם המקצועי ובהשלכותיהם. היו כנסים שדנו בהיבטים ההיסטוריים והאתיים, אך מעט בסוגיות הרפואיות עצמן. אלו נדונו בכנסים של שנות החמישים והששים ביזמתו הברוכה של ד"ר מאיר דבורז'צקי ז"ל, שלו הקדשנו את הכנס הראשון. מאז תחילת המאה העשרים-ואחת רבו הכנסים והמפגשים בארץ, נפתחו מרכזים ללימוד הרפואה והשואה בפקולטה בטכניון,

באוניברסיטת חיפה, באוניברסיטת תל אביב ובמכללה האקדמית גליל המערבי ובמקומות רבים אחרים. ומעל לכל מתבצעים מחקרים רבים, בעלי חשיבות מדעית ויישומית שפורסמו בעיתונות המדעית בארץ ובחו"ל [1].

כנסי נהרייה החלו כיוזמה משותפת של "בית החולים לגליל המערבי בנהרייה" ו"בית לוחמי הגטאות". כעבור מספר שנים הצטרפו גופים נוספים: הפקולטה לרפואה של הטכניון בחיפה, המכללה האקדמית גליל מערבי בעכו ו"קורות". עם הקמת הפקולטה לרפואה של אוניברסיטת בר אילן בגליל, הצטרפה אף היא ליוזמה והחליפה את הפקולטה בחיפה.

בתשע-עשרה שנות קיומו נשאו בו כ-200 הרצאות ודיונים (טבלה 1). בשנים הראשונות הוקדשו הכנסים בעיקרם לעבר והתמקדו בלימוד ובחקר התחלואה והרפואה בתקופת השואה עצמה. כ-40% מהדיונים סבבו סביב התחלואה והרפואה בזמן ההוא. נדונו נושאים כמו אופי התחלואה בגטאות ובמחנות הריכוז, במחנות העקורים וביערות, דרכי הטיפול בהן ואמצעי המניעה שנקטו. נלמדו בהרחבה דרכי ההתארגנות של השירותים והמערכות הרפואיות, ופעילותם ההרואית של אנשי הרפואה בגטאות ובמחנות במאמץ למנוע מגפות ותחלואה ולטפל בהן במיטב היכולות המצומצמות של אז ובאמצעים המוגבלים להחריד שעמדו לרשותם כמו תרופות ואמצעי אבחון. נדונו נושאי הלידות שבשלב מסוים נאסרו והיו כרוכות בסכנה של הוצאה

להורג של כל מי שהרתה ומי שסייעו לה. דגש מיוחד הושם לתיאור המחקרים שבוצעו בגטאות וערכם לרפואה גם היום, ובמיוחד מחקר "מחלת הרעב" והפעלת "בית ספר לרפואה" המחתרתי בגטו וורשה [2].

בהמשך ההתכנסויות עלה לדיון נרחב ומעמיק נושא בריאותם של הניצולים וצאצאיהם היום. סך הכול כ-30% מהדיונים נסובו על שאלות אלה והניבו סדרת מחקרים ופרסומים שדנו בשני נושאים עיקריים:

1. קיומה של התחלואה המאוחרת שפגעה בניצולים עשרות שונים לאחר השחרור: דיונים אלה הניבו סדרת מחקרים במוסדות שונים ועל ידי קבוצות מחקר שונות שהצביעו חד משמעית על קיומה של התחלואה המאוחרת [4]. הנושא אף עלה ב"וועדת דורנר" (דו"ח הוועדה הממלכתית לבדיקת מצבם של ניצולי השואה, 21 ביוני 2008), שהמליצה להכיר בתחלואה המאוחרת המזכה בתגמולים לפי חוק "נכי רדיפות הנאצים 1957" [5], וועדת שני אכן הכירה בכך [6].

2. הפגיעה האפשרית בצאצאים (גם אם נולדו אחרי השואה) והעברה הבינ-דורית: ככל הנראה במנגנון אפיגנטי של תחלואה, סוגיה שנדונה אף היא והניבה עשרות מחקרים מקבוצות מחקר שונות. בית המשפט בחיפה הכיר לכך לראשונה ומאז הם מוכרים כחוק.

בכנס ה-19 שהתקיים במאי 2019, הועלו לדיון השפעות אפשריות של פגיעה בצאצאים לאימהות שאולצו להשתתף בניסיונות העיקור הרפואי שנערכו באושוויץ (בלוק 10 הידוע לשמצה) וברבנסברוק [7]. שאלה זו נבדקת היום במחקרים של קבוצות שונות בארץ ובחו"ל.

מילות מפתח: שואה; תחלואה מאוחרת בניצולים; תחלואה בצאצאים; אתיקה; כנס.
Key words: Holocaust; Late Morbidity among Holocaust Survivor; Morbidity in Survivors' Offspring; Ethics; Conference.

ורפואה בשואה, לאחריה הוקדשה ישיבה לדין בהשלכות בהווה: מצב הניצולים עם התחלואה המאוחרת וההשפעה הפיזית והנפשית על הצאצאים היום. ישיבת אחר הצהריים הוקדשה לשאלות האתיות. בתום הכנס נערך סיור במוזיאון לוחמי הגטאות בתערוכות הקבועות והחדשות.

זה המקום להודות לכל הנושאים בקיום הכנס – מוסדות ואישים: למרכז הרפואי לגליל בנהרייה המארח את הכנס מדי שנה, ואנו תקווה שהכנס יתחדש מהר ככל שניתן ושכולנו נחזור במהרה לשגרת חיינו; לפקולטות לרפואה, קודם בחיפה ועכשיו בגליל, האקדמית גליל מערבי; למוזיאון בית לוחמי הגטאות ו"קורות"; ולחברים בוועדה המארגנת ולצוותים במרכז הרפואי לגליל. אנו תקווה, שהכנסים ימשיכו להתקיים ולתרום לחקר הרפואה בשואה, לבריאות הניצולים והצאצאים, לחיזוק הגישות האתיות ולהנצחת הקולגות שלנו אנשי הרפואה בשואה. ●

מחבר מכותב: שאל מ' שאשא
טלפון: 04-9923336
פקס: 15349923336
דוא"ל: shasha@actcom.co.il

טבלה 1: סך כול ההרצאות והנושאים שנדונו ב־19 שנות התכנסויות		
נושאי הדיון	מספר ההרצאות	אחוז מכלל ההרצאות
רפואה יהודית בשואה	77	40.0%
תחלואת ניצולים וצאצאים	59	30.0%
אתיקה ורפואה	29	15.0%
רפואה נאצית	21	11.0%
התערות ניצולים בארץ	4	2.5%
שואה בעמים אחרים והצלה	3	1.5%
סה"כ הרצאות שניתנו	193	100.0%

קודמים". גם התפתחויות מדעיות – רפואיות זכו להתייחסות כמו שאלת הניסויים בבני אדם וכן השאלה אם טכנולוגיות העריכה החדשות של הגנום אינן נושאת סכנה של יצירת גרסה חדשה של אויגניקה, ונושאים רבים אחרים. בכנס ה־18, שהתקיים בב' בסיוון תשע"ח (16 במאי 2018) אימצו משתתפי הכנס את הצהרת הגליל מיוני 2017 הכוללת את אימוץ "הצהרת שטוקהולם".

חלק מהדיונים הוקדשו לרפואה הנאצית, תפישותיה ותפקודה (11%) (טבלה 1) וכן למצבי שואה בקרב עמים אחרים. כך, התגבשה בהדרגה תכנית הכנס: ישיבת הבוקר הוקדשה לתחלואה

3. בכל הכנסים נדונו גם שאלות אתיות שהתחלואה והרפואה בשואה עוררו:

נושאים כמו האם השימוש במכשור רפואי וכלי עזר רפואיים שפותחו על ידי הנאצים הוא אתי או לא. לדוגמה, השימוש באטלס האנטומי של פרנקוף [8]. שאלות אקטואליות גם הן עלו לדיון, כמו הטיפול בפליטים בישראל והניסיון בארץ עם אסירים שובתי הרעב, שנדון בהרחבה עם ראשי הר"י (יור"ר הר"י דאז ד"ר ליאוניד אידלמן) והלשכה לאתיקה (היור"ד"ר תמי קרני ופרופ' ערן דולב) בכנס ה־16. עניין הטיפול בפליטים מסוריה עלה אף הוא לבחינה כולל בשאלה האם תמיד "עניי עירך

ביבליוגרפיה

<p>1. Shasha SM, 10th Nahariya Meeting on Morbidity and Medicine in the Holocaust. Harefuah 2011; 150:279-280.</p> <p>2. Shasha SM, Medicine in the Ghettos during the Holocaust. Harefuah 2002; 141: 318-323.</p> <p>3. Ohry A & Shasha SM, Late Morbidity among Holocaust</p>	<p>Survivor: myth or Fact? Harefuah 2006;145:150-253.</p> <p>4. Keinan-Boker L, Shasha-Lavsky H, Eilat-Zanani S & al, Chronic Health Conditions in Jewish Holocaust Survivors Born during World War II. IMAJ 2015; 17: 206 - 2012.</p>	<p>5. ועדת החקירה הממלכתית בנושא הסיוע לניצולי השואה, 2008. 21.6.2008</p> <p>6. מסקנות ועדת שני, משרד האוצר, הרשות לזכויות ניצולי השואה, 2018. 25.6.2018</p> <p>7. Weinberger RJ & Shasha SM, Disabilities in Children born to victims of Medical Experiments. Book of Abstracts, The XIX Nahariya Conference on</p>	<p>Holocaust and Medicine, pp. XI.</p> <p>8. El Haj Madi, When knowledge that was wrongfully obtained may be life-saving: An Ethical review of the Pernkoff Atlas use in peripheral nerves surgery. Book of Abstracts, The XIX Nahariya Conference on Holocaust and Medicine, pp XXI.</p>
--	--	--	---